

**MAHIDOL
UNIVERSITY**
Wisdom of the Land

Faculty of Medicine
Ramathibodi Hospital

Introduction to the Concept of Health and Health Systems

อ.บวรศม ลีระพันธ์

RACM302: เวชศาสตร์ชุมชน

4 มกราคม 2556

Outline

- แนวคิดเรื่องสุขภาพ (concept of health)
- ปัจจัยกำหนดสุขภาพ (health determinants)
- ระบบสุขภาพ (health system)
- ระบบบริการสุขภาพ/ระบบบริการสาธารณสุข (health services system)
- การป้องกันโรคระดับที่ 1, 2, 3, 4 (primary, secondary, tertiary, quaternary prevention)
- กรณีศึกษา (case studies)

การเรียนรู้ด้านวิทยาศาสตร์ชุมชน

➤ “Up and down the ladder of abstraction”

นามธรรม:

- แนวคิด (concepts)
- ทฤษฎี (theories)
- หลักการ (principles)
- กลยุทธ์ (strategies)

รูปธรรม:

- การเก็บข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล (data)
- กรณีศึกษา (case studies)
- การทำงานภาคสนาม (fieldwork)
- การนำเสนองาน (presentations)

Concept of Health

สุขภาพ (health) ตามคำนิยามใน Preamble to the Constitution of the World Health Organization, 1964

➤ “ภาวะที่สมบูรณ์ทางกาย ทางจิตใจ และทางสังคม และไม่ใช่เพียงแค่ภาวะที่ปราศจากโรคหรือปราศจากการรักษาพยาบาลเท่านั้น

(Health is a state of complete physical, mental and social well-being and not merely the absence of disease or infirmity.)”

Concept of Health

“สุขภาพ” ตามคำนิยามใน พ.ร.บ.สุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. 2550

- “ภาวะของมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งทางกาย ทางจิต ทางปัญญา และทางสังคม เชื่อมโยงกันเป็นองค์รวมอย่างสมดุล (Health means the state of human being which is perfect in physical, mental, spiritual and social aspects, all of which are holistic in balance.)”

Concept of Health

"สุขภาพทางจิต (mental health)" ตามนิยามของ World Health Organization, 2001

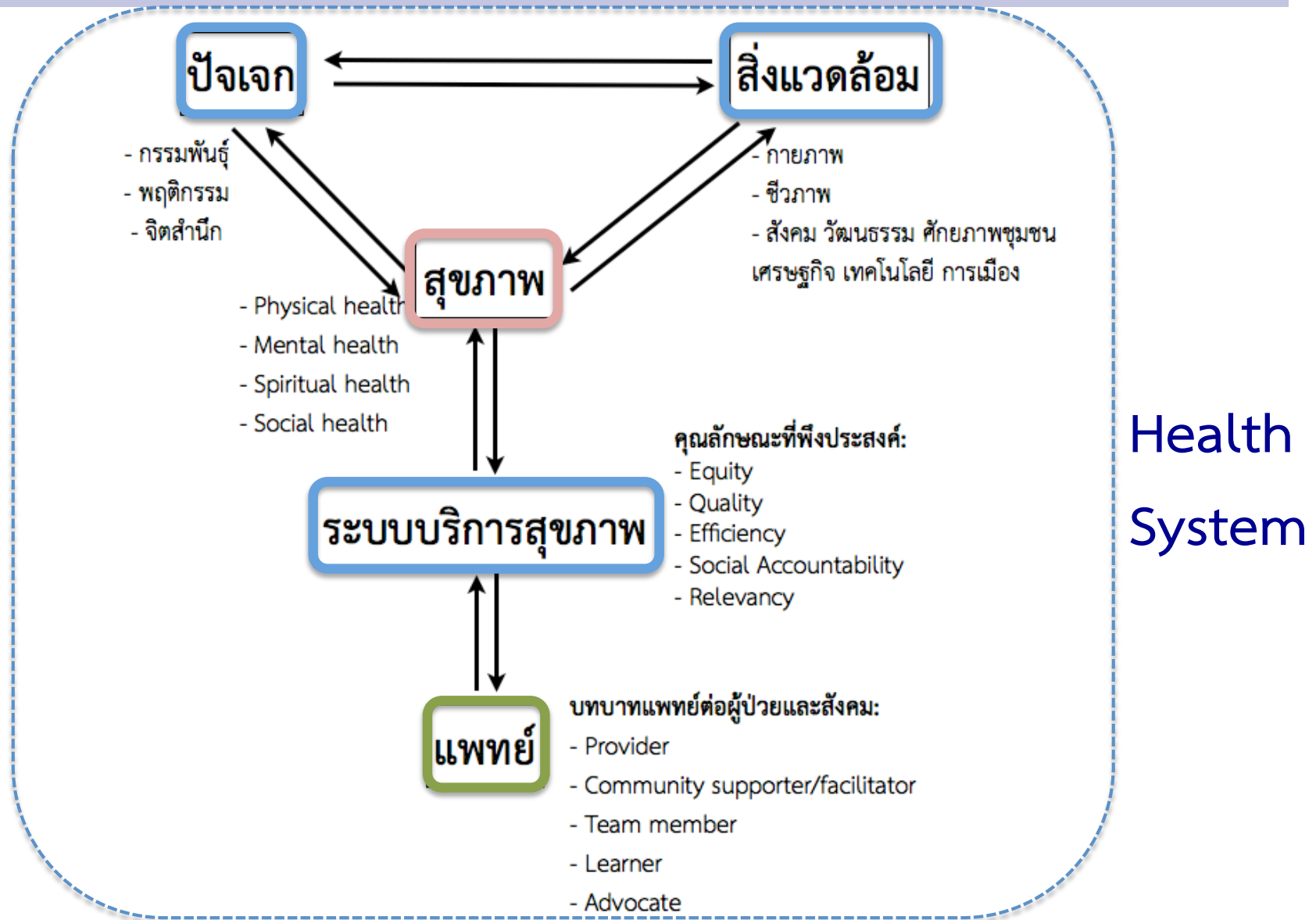
- “ภาวะของปัจเจกบุคคลซึ่งตระหนักได้ถึงความสามารถของตนเองที่จะจัดการกับความเครียดตามปกติของชีวิต สามารถทำงานอย่างได้ผล และทำตนเป็นประโยชน์ต่อชุมชนได้ (a state of well-being in which the individual realizes his or her own abilities, can cope with the normal stresses of life, can work productively and fruitfully, and is able to make a contribution to his or her community.)”

Concept of Health

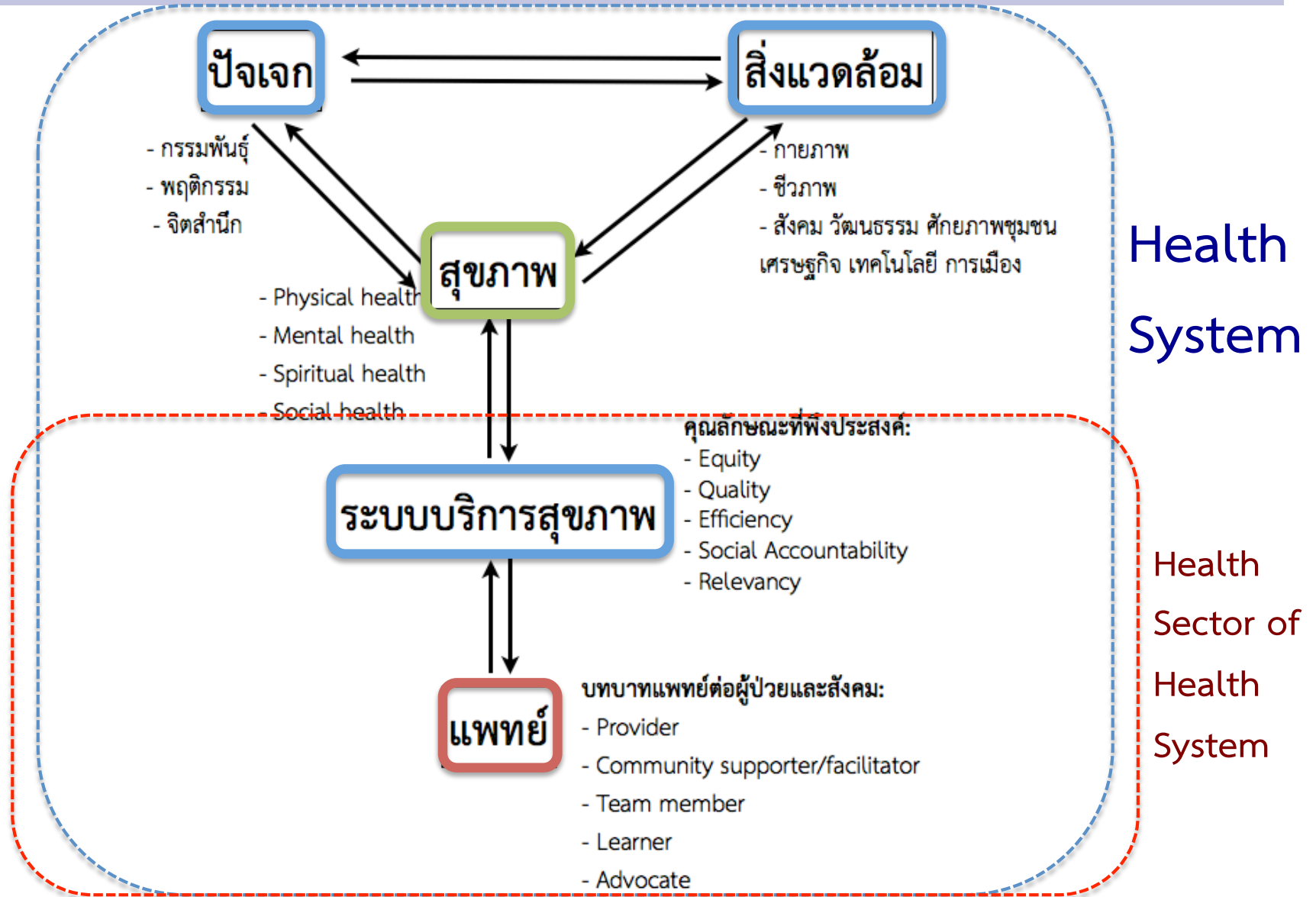
“สุขภาพทางปัญญา (spiritual health)” (หรือศัพท์เดิมเรียกว่า “สุขภาพทางจิตวิญญาณ”) ตามคำนิยามใน พ.ร.บ.สุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. 2550

- “ความรู้ทั่ว รู้เท่าทันและเข้าใจ อย่างแยกได้ในเหตุผลแห่งความดี ความซื่อ ความมีประโยชน์และความมีโทษ ซึ่งนำไปสู่ความมีจิตอันดีงามและเอื้อเพื่อเอื้อแผ่ (The comprehensive knowledge and conscience leading to kindness and sympathy.)”

Health & Health Determinants

Health Services System

“รักษาโรค หรือ รักษาคน?”

-- ศ.นพ.ประเวศ วะสี

Health Promotion vs. Disease Prevention

- Health is not merely the absence of disease or infirmity.
- Health promotion strategies have to go beyond health services sector.

Functions of Health Services Systems

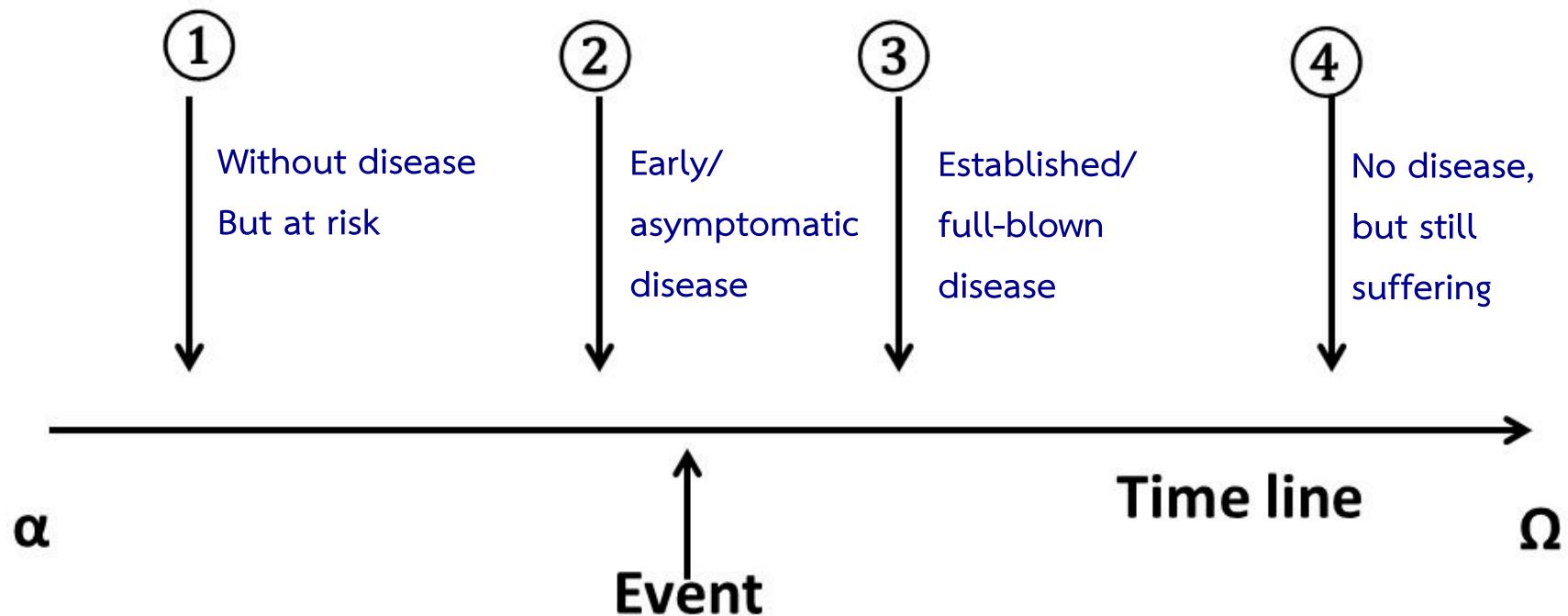
1. การสร้างเสริมสุขภาพ (Health promotion)
2. การป้องกันโรค (Disease prevention)
3. การรักษาโรค (Treatment)
4. การฟื้นฟูสุขภาพ (Rehabilitation)

Levels of Disease Prevention

1. Primary prevention
2. Secondary prevention
3. Tertiary prevention
4. Quaternary prevention

Levels of Disease Prevention

- Chronological view

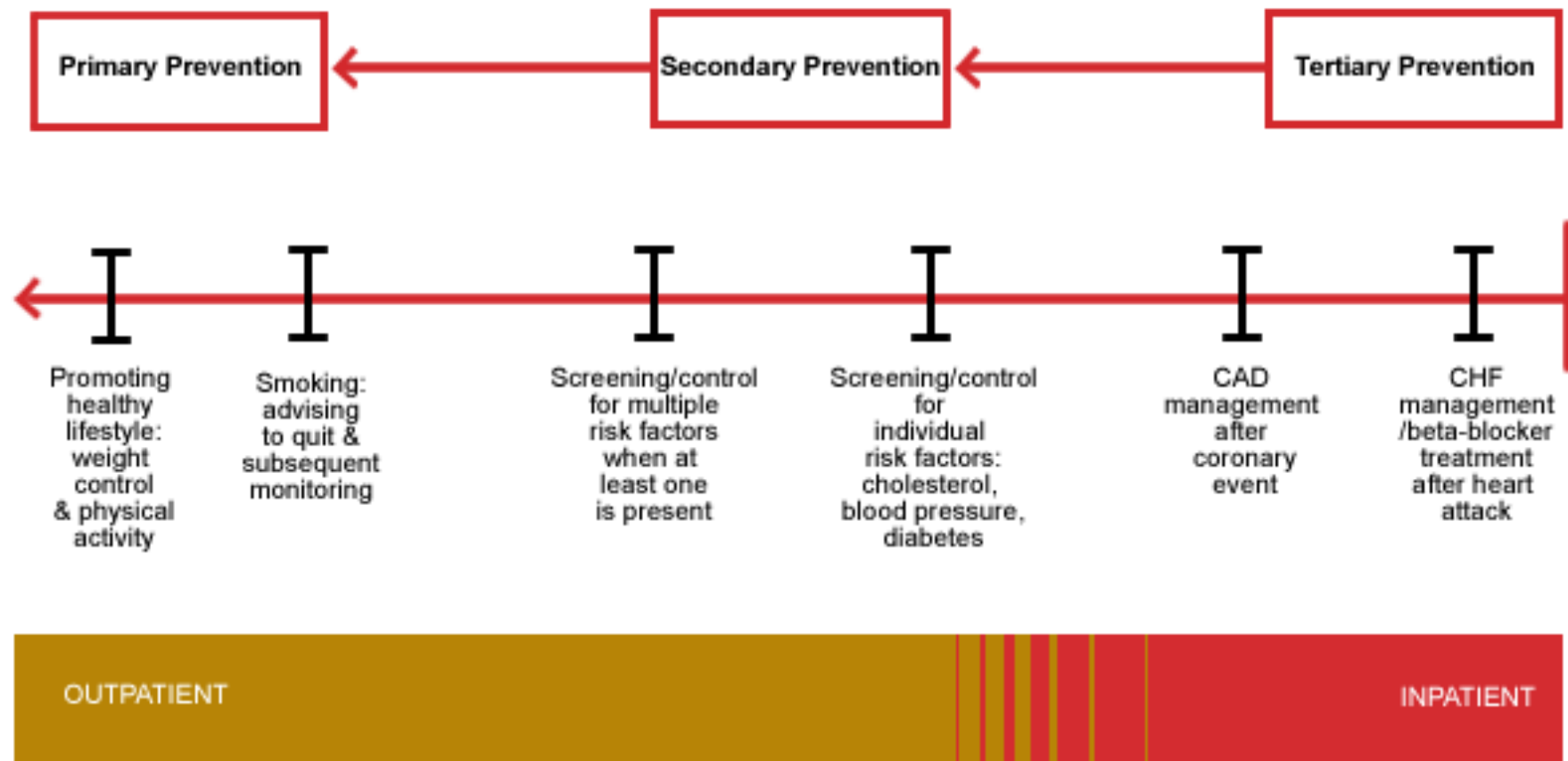

①②③ Leavell, H., & Clark, E. (1958). Preventive Medicine for the Doctor in His Community an Epidemiologic Approach (p. 684). McGraw-Hill.

④ Bury, J. (1988). Éducation pour la santé : concepts enjeux planifications. Bruxelles: De Boeck-Université.

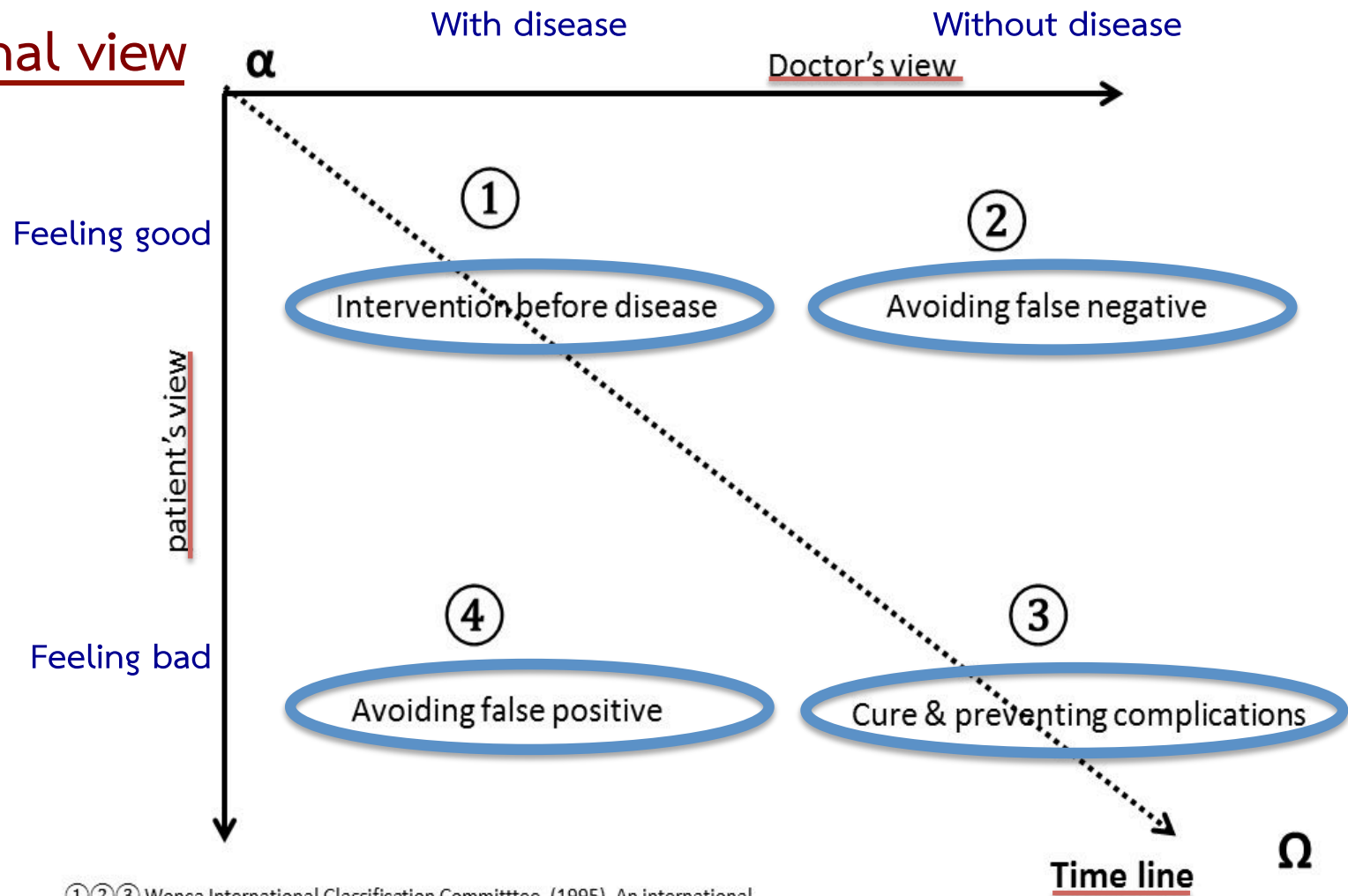
Levels of Disease Prevention

- Cardiovascular Disease (CVD) Continuum

Levels of Disease Prevention

- Relational view

①②③ Wonca International Classification Committee. (1995). An international glossary for general/family practice. *WONCA Classification Committee. Family Practice, 12*(3), 341–369.

④ Jamoulle, M. (1986). Information et informatisation en médecine générale [Computer and computerisation in general practice]. *Les informa-g-iciens* (pp. 193–209). Presses Universitaires de Namur.

Case Study I

หญิงไทยอายุ 33 ปี DM type1, HT, ESRD

History

- ตอนอยู่อนุบาล หกล้ม ท้องได้รับความกระทบกระเทือน หมดสติ ทำให้ตับอ่อนมีปัญหา
- อายุ 12 ปี มีอาการซ็อก ปัสสาวะบ่อย อาเจียน เบื่ออาหาร ปวดท้อง แพทย์วินิจฉัยว่าเป็นเบาหวานชนิดที่ 1 หลังจากนั้นจึงถูกส่งไปรักษาที่ รพ.ศิริราช
- อายุ 22 ปี มีอาการปวดหลัง เบื่ออาหาร ทานข้าวไม่ได้ บวมที่หน้าและขา ผิวแตก แพทย์วินิจฉัยว่าไตวาย จึงส่งไปรักษาที่รพ.ระยอง แพทย์นัดทำ hemodialysis 2 ครั้งต่อสัปดาห์ และฉีดยาเพิ่มเลือดเนื่องจากมีอาการซีด
- เมื่อ 2 ปีก่อน เข้ารับการอบรมพร้อมกับคนในบ้านอีก 2-3 คน เรื่องการทำ peritoneal dialysis เองที่บ้าน แทนการทำ hemodialysis ต่อมาจึงซื้อเครื่องมือมาทำเองที่บ้าน มีเจ้าหน้าที่มาตรวจสอบและให้คำแนะนำในการทำ peritoneal dialysis พร้อมให้ต่อเติมบ้านเพื่อสร้างห้อง sterile

History

- หลายปีที่ผ่านมามีอาการน้ำตาลสูงต่ำสลับกันตลอด ทำให้ต้องเข้าออกโรงพยาบาลบ่อยๆ ถ้าน้ำตาลต่ำมากๆจะต้องรีบดื่มน้ำหวาน ถ้าดื่มไม่ทันก็จะสลบไป (เป็นมากตอนเข้ามิด) นอกจากนี้ยังมี hypok แพทย์ให้กิน K เสริม และให้มีคนอยู่ด้วยตลอดเวลา 1 คน
- 3 เดือนที่ผ่านมาอาการดีขึ้น ไม่ได้ป่วยจนต้องเข้าห้องฉุกเฉินแล้ว ยังฉีดอินซูลินตรวจน้ำตาล วัดความดันอยู่ตลอด ล้างไตทางหน้าท้องที่บ้านทุก 6 ชั่วโมง วันละ 4 ครั้ง ปัจจุบันปัสสาวะไม่ออกแล้ว
- ผู้ป่วยมีพยาบาลที่ดูแลเรื่องไตมาเยี่ยมสม่ำเสมอ และเข้าร่วมกลุ่มสนทนาให้กำลังใจผู้ป่วยคนอื่น รวมทั้งจัดตั้งเป็นกลุ่มล้างไตอีกด้วย

History

- ผู้ป่วยควบคุมอาหารได้ดี เพราะเป็นคนทำอาหารทานเองและให้คนในบ้านทานด้วย ทำให้เลือกไม่ทานเกลือ น้ำปลาได้ ไม่ทานยอดผักเพราะมี uric acid สูง
- ควบคุมปริมาณน้ำที่ดื่ม โดยดูจากปริมาณน้ำที่ล้างไตออกมา และชั่งน้ำหนักอยู่ตลอดเวลา
- มีการระวังการติดเชื้อที่หน้าท้อง (แผลที่เจาะเพื่อล้างไต) เช่น ระวังอาหารที่ทำให้ท้องเสีย เพราะจะทำให้ติดเชื้อง่าย การเปลี่ยนสายคาตเอว (ไว้ใส่ท่อที่หน้าท้อง) เพื่อกันติดเชื้อ เพราะหากติดเชื้อจะไม่สามารถล้างไตเองที่บ้านได้อีก ต้องกลับไปทำ hemodialysis ที่รพ. จะเสียเวลาและค่าใช้จ่ายมาก
- แพทย์นัดตรวจที่รพ. ทุก 3 เดือน ตรวจเลือดทั้งหมด มีการวัด Ca ที่รพ. จะใช้น้ำยาล้างไตคนละความเข้มข้น จะใส่ให้ทุกครั้งที่มีการเปลี่ยนแปลง
- มีการโทรปรึกษาแพทย์ พยาบาล และผู้ดูแลอยู่ตลอดเวลา

History

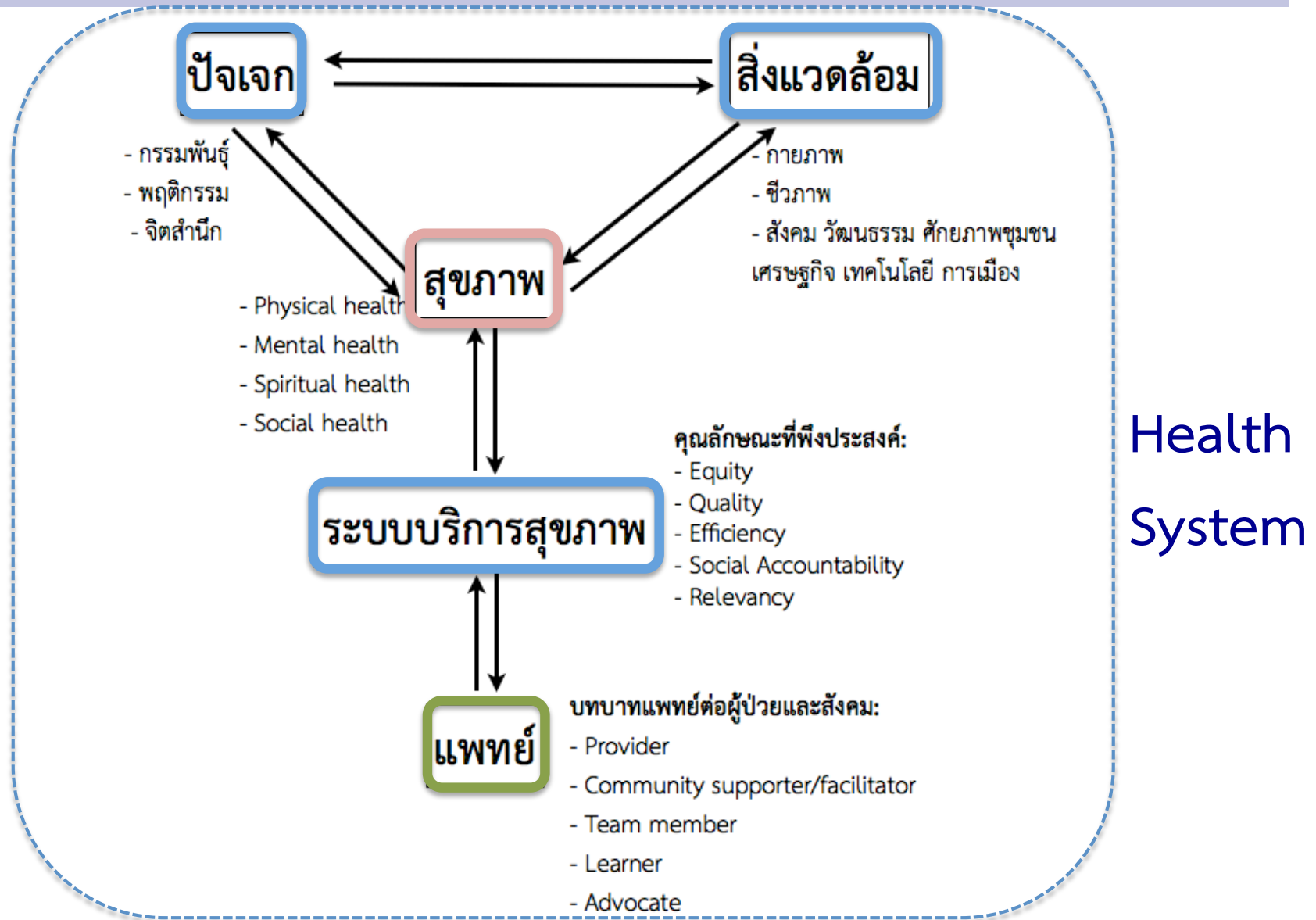
- ผู้ป่วยไม่สามารถล้างไตเองที่บ้านได้อีก ต้องกลับไปทำ hemodialysis ที่รพ. จะเสียเวลาและค่าใช้จ่ายมาก
- แพทย์นัดตรวจที่รพ. ทุก 3 เดือน ตรวจเลือดทั้งหมด มีการวัด Ca ที่รพ. จะใช้น้ำยาล้างไตคนละความเข้มข้น จะใส่ให้ทุกครั้งที่มีการเปลี่ยนแปลง
- ผู้ป่วยมีการโทรปรึกษาแพทย์ พยาบาล และผู้ดูแลอยู่ตลอดเวลา
- ยายเป็นเบาหวานชนิดที่ 2 เสียชีวิตแล้ว ส่วนพ่อแม่ไม่มีโรคประจำตัว
- ใช้สิทธิประกันสุขภาพถ้วนหน้า 30 บาท ออกค่าใช้จ่ายทั้งหมดในการรักษา
- เสียเงินเองตอนสร้างห้องล้างไต ซื้อเครื่องมือ เครื่องใช้ในการล้างไต
- แพทย์ เภสัชกร (เยี่ยมในกรณีผู้ป่วยไม่มาตามนัด) เยี่ยมอาทิตย์ละ 2 ครั้ง เยี่ยมเคสที่อยู่ใกล้ เยี่ยมอยู่แล้วเป็นประจำ ต้องเลือกเยี่ยมเพราะแพทย์มีน้อย เวลาจำกัด

Home

- บ้านชั้นเดียว ไม่มีบันได ไม่มีแอร์ สะอาด
- ห้องโถงกว้างขวาง ของวางเป็นระเบียบไม่เกะกะ เฟอร์นิเจอร์วางติดผนัง ทั้งหมด มีแสงแดดส่องถึง มีช่องลมโกรกเย็นสบาย
- แก้วอยู่ในห้องครัว

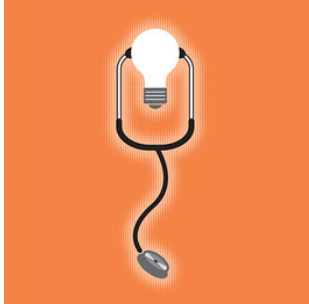

Health & Health Determinants

Levels of Disease Prevention

1. Primary prevention
2. Secondary prevention
3. Tertiary prevention
4. Quaternary prevention

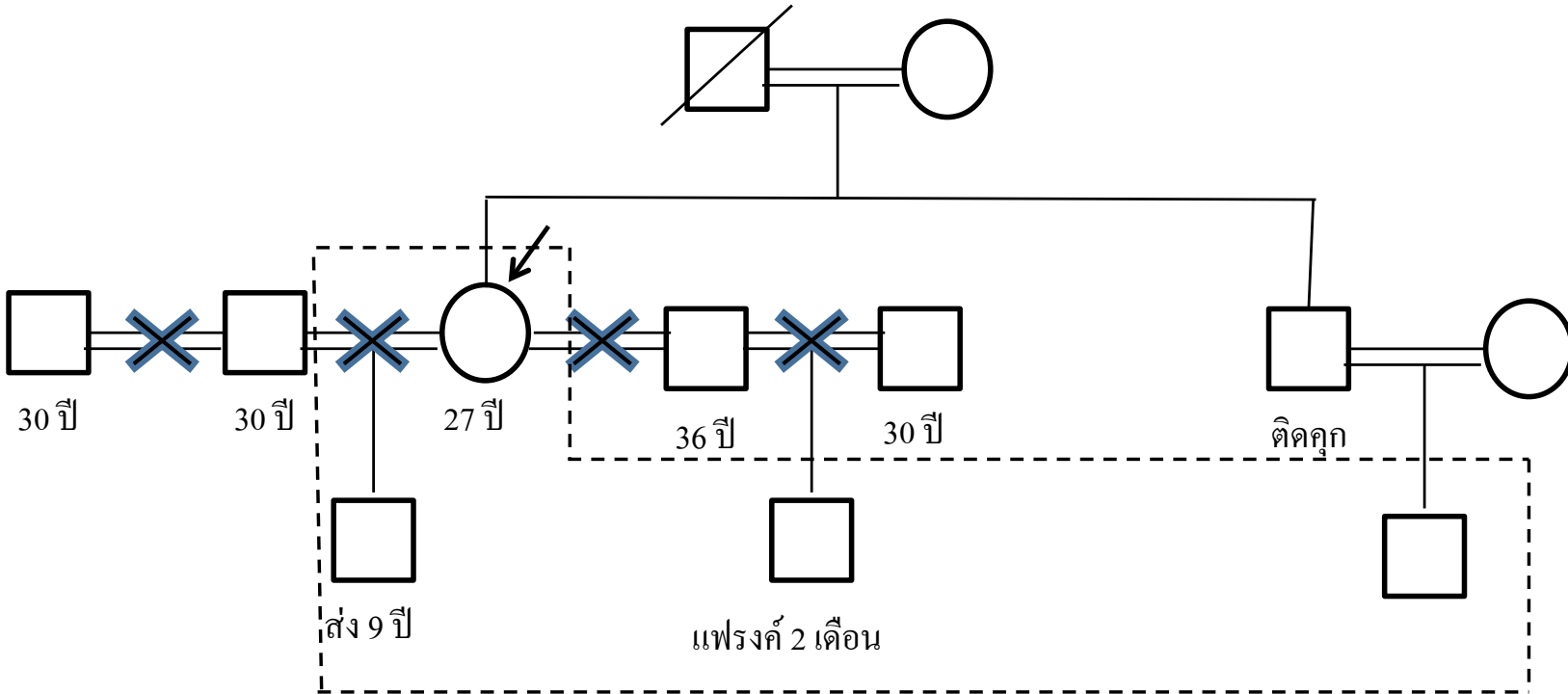
Case Study II

History

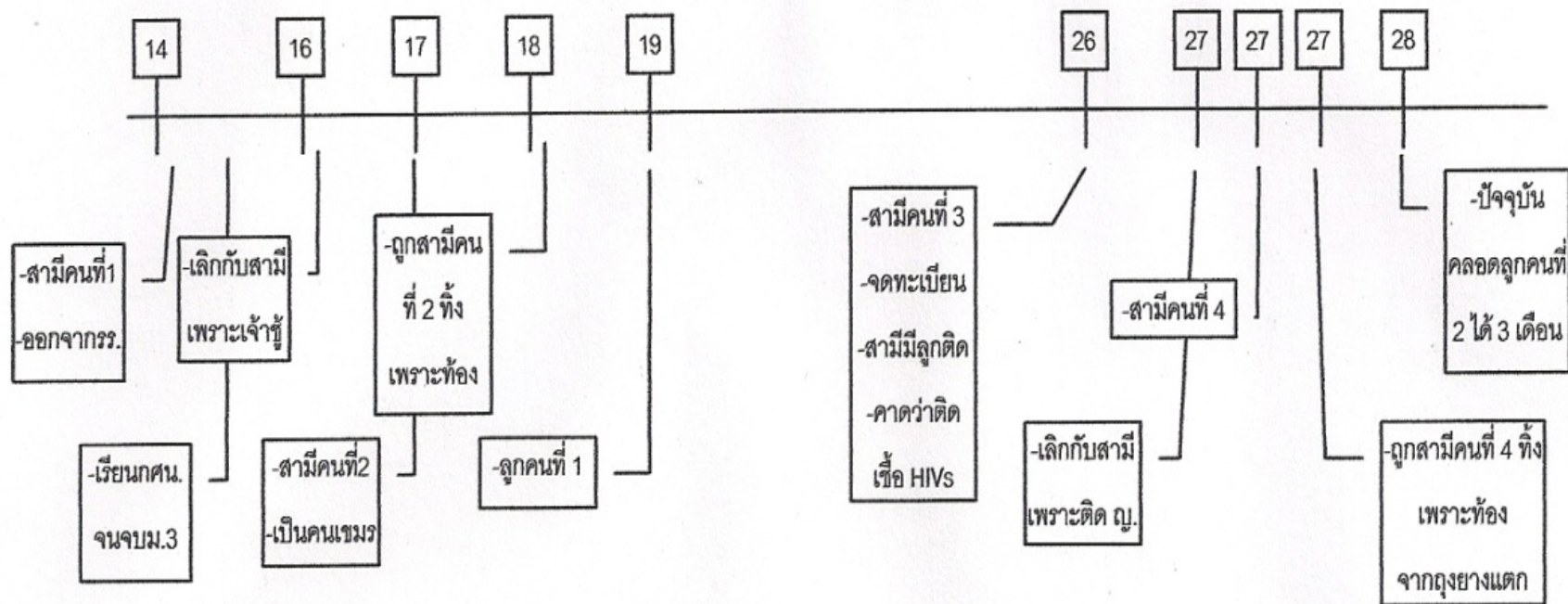
- ผู้ป่วยหญิงติดเชื้อ HIV อายุ 27 ปี
- เลิกกับสามี มีบุตรชาย 2 คน
(คนโตอายุ 9 ขวบ คนเล็ก 2 เดือน)
การศึกษากศน. ระดับชั้น ม.3
ไม่ได้ประกอบอาชีพ
- ไม่มีรายได้ประจำต่อเดือน แต่มีรายได้เสริม
ประมาณ 2,000 บาทต่อเดือน
- เคยมีสิทธิประกันสังคม แต่ปัจจุบันใช้สิทธิหลัก
ประกันสุขภาพถ้วนหน้า

แผนผังครอบครัว

ประวัติชีวิต

History

- ไม่มีประวัติสูบบุหรี่ดื่มเหล้าเป็นครั้งคราวไม่เคยใช้สารเสพติด
- ไม่ค่อยได้ออกกำลังกายแต่ทำงานหนักเหนื่อยมากอยู่แล้ว
- ไม่ค่อยมีภาวะเครียดจะเครียดบ้างก็เรื่องเงิน
- มีพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศคือมีเพศสัมพันธ์หลายคน (มีสามีที่เปิดเผย 4 คน) โดยทราบอยู่แล้วสามีคนที่ 3 อาจจะติดเชื้อมาจากภรรยาคนก่อน
- หลังจากทราบว่าติดเชื้อ HIV เวลาที่มีเพศสัมพันธ์จะใช้ถุงยางอนามัยตลอด

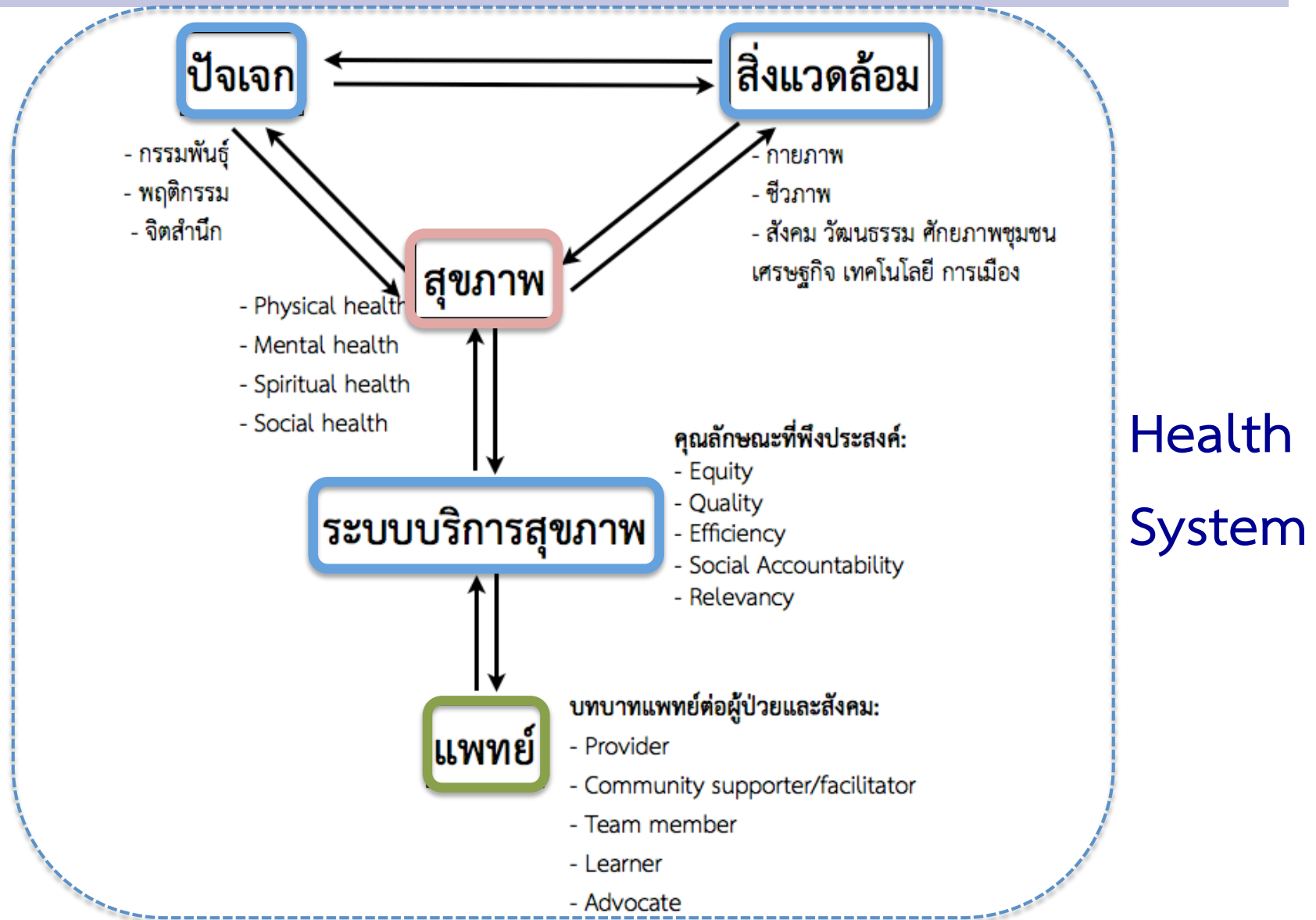
History

- CD4+ยังอยู่ในระดับปกติ จึงยังไม่แสดงอาการ
- ผู้ป่วยปิดบังเรื่องที่ติดเชื้อ ทำให้คนรอบข้างไม่มีใครรู้ว่าผู้ป่วยได้รับเชื้อHIV
- มีความเครียดบ้างในบางช่วง (ด้านการเงิน) แต่เนื่องจากผู้ป่วยมีความคิดในเชิงบวก และสุขภาพก็ยังแข็งแรงดีจึงยังไม่มีปัญหาสุขภาพจิตมากนัก

Home: INHOMESSS

- Immobility เคลื่อนไหวได้ปกติดีทำทางแข็งแรงอยู่
- Home Environment บ้านลักษณะเป็นบ้านชั้นเดียวหลังคามุงสังกะสีกว้างขวางพอสมควรอากาศถ่ายเทได้ดี
- Other people อยู่กับลูกสองคน
- Medications ไม่ได้ใช้ยาหรือเริ่มรับการรักษาเพราะค่าCD4+ยังสูงอยู่
- Examinations -
- Safety มีปัญหาการระบายอากาศในบ้าน แสงสว่างน้อย ยุ่งเยอะ
- Spiritual ศาสนาพุทธ และเรื่องเวรกรรม
- Health Service ได้รับการตรวจเลือดดูการดำเนินไปของโรค

Health & Health Determinants

Levels of Disease Prevention

1. Primary prevention
2. Secondary prevention
3. Tertiary prevention
4. Quaternary prevention

Q & A